

نظریه اصالت «اندروز و باگی» و نقش کتابخانه عمومی در حفظ و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران

نصرت ریاحی نیا (نویسنده مسئول)

استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
riahinia@khu.ac.ir

علی عظیمی

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
azimia@khu.ac.ir

معصومه لطیفی

واحد علم‌سنجی معاونت تحقیقات و فناوری، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران
m.latifi@hums.ac.ir

تاریخ دریافت ۱۳۹۸/۰۶/۲۵؛ تاریخ پذیرش ۱۳۹۸/۰۹/۲۳

چکیده

هدف: پذیرش اصالت مناظر فرهنگی بومی ناظر بر پیوستگی هویت ما با سرزمین، نمادها، ارزش‌ها و نظام باور ساکنان بومی است. فرض بر این است که کتابخانه عمومی نقش مهمی در حفاظت از این اصالت دارد. هدف پژوهش حاضر آزمودن این پیش فرض بر اساس نظرات مدیران مرکزی و منطقه‌ای نهاد کتابخانه‌های عمومی در ایران است.

روش: این یک پژوهش کیفی بر مبنای تحلیل محتوای جهت دار است که داده‌های آن با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته گردآوری شده است. نمونه جامعه پژوهش عبارت است از نمونه‌ای هدفمند از مدیران ارشد و میانی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور از استان‌های تهران، مازندران و بندرعباس. داده‌های گردآوری شده بر اساس نظریه اصالت مناظر فرهنگی بومی اندروز و باگی تحلیل شد.

یافته‌ها: اصالت مناظر فرهنگی بومی و نقش کتابخانه‌های عمومی در حفاظت از این اصالت مورد تأیید شرکت کنندگان این پژوهش قرار گرفت. از جمله مقولاتی که نشان از اهمیت حفظ و پاسداشت اصالت مناظر فرهنگی بومی دارد، ضرورت توجه به آثار نویسندگان بومی، حفظ اشیای فرهنگی تاریخی، برپایی نمایشگاه‌ها و فستیوال‌های منطقه‌ای، و قدردانی از سازندگان و اهداکنندگان آثار هنری بومی قابل ذکر است. با این حال، بررسی نظرات شرکت کنندگان نشان داد که کتابخانه‌های عمومی نقش فعال و روشنی در حفاظت از مناظر فرهنگی بومی مناطق بررسی شده نداشته‌اند.

اصالت/ارزش: اصالت مناظر فرهنگی بومی بر پیوستگی ناگزیر هویت و دانش بومی با سرزمین و میراث مادی و فرهنگی تأکید می‌کند. اگرچه توجه به اصالت مناظر فرهنگی بومی مجرای درک محیطی و نیز نوعی سپر بازدارنده در مواجهه با رویدادهای جاری و آتی است، با این حال نقش کتابخانه‌های عمومی در مناطق بررسی شده نقشی غیرفعال و کم‌رنگ داشته‌اند. درمان کسالت موجود در بدن کتابخانه‌های عمومی ایران می‌تواند مدنظر سیاست‌گذاران باشد.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه عمومی، منظر فرهنگی بومی، اصالت، ایران.

Research on Information Science and Public Libraries; The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation; Vol. 25, No.3; Successive No. 98; Fall 2019; Pp. 405-429; Indexed in ISC, SID & MagIran.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی؛ فصلنامه علمی-پژوهشی؛ دوره ۲۵، شماره ۳، پیاپی ۹۸، پائیز ۱۳۹۸
ص ۴۰۵-۴۲۹ نمایه‌شده در ISC، SID و MagIran

Andrews and Buggey's Authenticity Theory and Public Library's Role in Preserving and Safeguarding Iran's Aboriginal Cultural Landscapes

Nosrat Riahinia (corresponding Author)

Professor, Department of KIS, Kharazmi University, Tehran, Iran
riahinia@khu.ac.ir

Ali Azimi

Assistant Prof. Department of KIS, Kharazmi University, Tehran, Iran
azimia@khu.ac.ir

Masoomeh Latifi

Scientometrics Unit, Deputy of Research and Technology, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran
m.latifi@hums.ac.ir

Received: 6th September 2019; Accepted: 14th December 2019

Abstract

Purpose: Authenticity in cultural landscapes integrates our identity with land, aboriginals, symbols, values and also aboriginals' believe system. Public libraries are assumed to play an important role in preserving this authenticity. The purpose of this study was to test this presumption on the bases of viewpoints of central and local managers at Iran Public Libraries Organization.

Method: This is a qualitative directed-content analysis. The data were collected through semi-structured interviews with a sample consisting of senior and middle managers of Iran Public Libraries Organization bureaus in Tehran, Mazandaran and Bandar-Abbas provinces. The collected data were analyzed considering Andrews and Buggey's Authenticity in Aboriginal Cultural Landscapes theory.

Results: Participants confirmed the authenticity in aboriginal cultural landscapes and also the public library role in safeguarding such authenticity. Of the grounded categories denoting the need of safeguarding authenticity in aboriginal cultural landscapes were the necessity of acknowledging aboriginal authors works, preserving historical cultural objects, holding local fairs and festivals, and recognizing crafters and donors of aboriginal artworks. Up to participants' comments public libraries in Iran currently play no active and clear role in preserving indigenous cultural heritage. Treatment of the illness in the body of Iranian public librarians requires policymakers' rapt attention.

Originality/value: This research invites attention to the inevitable integration of identity and indigenous knowledge into the land, and material and cultural heritage. Despite the inactive and inattentive public libraries role, appreciating authenticity in aboriginal cultural landscapes clears a passage through understanding and forms protective shield against current and future events.

Keywords: Public library, Aboriginal cultural landscape, Authenticity, Iran.

مقدمه

لزوم نگاه عمیق و تخصصی به مسئله حفظ، صیانت و ترویج آثار فرهنگ بومی ما را به سمت نهادهای متولی امر سوق می‌دهد. کتابخانه‌ها، آرشیوها و موزه‌ها مکان‌هایی هستند که در حراست از این میراث فرهنگی نقش مهمی را ایفا می‌کنند (اکوئلم^۱ و دیگران، ۲۰۱۱). اگرچه تمامی این نهادها فصل مشترکی با یکدیگر دارند، اما مهم‌ترین نهادی که در هر کشور موظف است به نیازهای فرهنگی و اطلاعاتی همه اقشار جامعه - بدون در نظر گرفتن سن، جنس، مذهب، نژاد، و دیگر خصوصیات و توانایی‌های فردی - پاسخ دهد، کتابخانه عمومی است (توت^۲، ۲۰۱۶).

فرهنگ بومی که نمایی از فرهنگ عامه در یک جامعه خاص است دارای مرز معین فرهنگی است؛ به این معنا که هر منطقه‌ای از طریق تمایزات فرهنگ بومی خود را از دیگران متمایز می‌کند. تمایز ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی و محیطی، افراد یک منطقه را واجد یک فرهنگ معین کرده و ما به دلیل حضور دلالت‌های توپولوژیک، زمانی و محیطی مجموعه اشیا و آثار رفتاری شکل‌دهنده آداب، سنن و رسوم یک منطقه را با عنوان میراث فرهنگ بومی نام‌گذاری می‌کنیم. این میراث فرهنگی که متشکل از آداب، رفتارها، اعتقادات، هنرها و ارزش‌های یک جامعه خاص است و توسط افراد همان جامعه، عمدتاً بدون دخالت عامل بیرونی به وجود آمده است و نیز به واسطه افراد همان جامعه از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (صفارحیدری، صالحی عمران و رضایی فریمانی، ۱۳۸۹)، از آن‌رو حائز اهمیت است که می‌تواند نحوه شکل‌گیری و تطور اندیشه‌های آن منطقه را بازنمون کند.

مطالعه نظریات و دیدگاه‌های مختلف در حوزه فرهنگ بومی نشان می‌دهد گرایش به حفاظت و اشاعه فرهنگ بومی از اواخر قرن بیستم با کوشش‌هایی به منظور تضمین حفظ تنوع فرهنگی و تداوم حضور فرهنگ‌های زنده در حفاظت مدرن مورد توجه بوده است (جوکیله تو^۳، ۲۰۰۲؛ ۳۳۰)؛ اگرچه پیش از آن، اهمیت حفاظت و اشاعه میراث فرهنگی مورد توجه نظریه پردازانی از جمله تورناو-متر^۴، کالوین^۵، برندی^۶ و میشل^۷ (۲۰۰۸) بوده؛ اما توجه خاص به فرهنگ بومی را می‌توان برای نخستین بار در نشست تخصصی برگن در سال ۱۹۹۴ میلادی دید

1. Ekwelem 2. Toth 3. Jukilehto 4. Baurath Paul Tornow- Metz
5. Colvin 6. Brandi 7. Mitchel

که به موضوع اصالت^۱ و حفاظت^۲ در حوزه میراث فرهنگی تاریخ بومی پرداخت و زمینه لازم را برای نشست و منشور نارا^۳ در همان سال فراهم کرد.

نظریه اصالت مناظر فرهنگی بومی اندروز و باگی

اندروز و باگی^۴ از جمله نظریه پردازانی هستند که مفهوم اصالت را در رابطه با «فرهنگ بومی»^۵ تبیین کرده‌اند. «منظر»^۶ دلالتی سرزمینی است مبنی بر وابستگی معنایی و هویتی عناصر حاضر در یک سرزمین اعم از ملموس و ناملموس به آن (اندروز و باگی، ۲۰۰۸؛ ۶۷). برای درک ارتباطات و هویت اشیای فیزیکی و غیرفیزیکی اعم از ساکنان بومی، حیوانات و گیاهان و روابط بین آن‌ها که ناظر بر فرهنگ بومی آن منطقه است حضور در این چهارچوب سرزمینی را غیرقابل اجتناب می‌کند. این حضور هم شامل عناصر بومی برای معنا داشتن و هم شامل افراد غیربومی برای درک معنای عناصر بومی آن منطقه است. این همان معنای «اصالت» منظری است که اندروز و باگی با نگاهی به نظریه سنجش منظرهای فرهنگی نورا میشل سعی در تبیین آن دارند. میشل رابطه اصالت با مناظر فرهنگ بومی را به واسطه شکل‌گیری فرهنگ بومی در چهارچوب زمانی طولانی مدت نیازمند پابندی و تعهدات نسل‌های متوالی در صیانت و حفاظت از این آثار و اشاعه آن می‌داند. این موضوع بیانگر اهمیت بُعد تداوم در تبیین مفهوم حفاظت از ارزش‌های فرهنگ بومی است (میشل، ۲۰۰۸). در نظریه میشل، مرور مداوم، ارزیابی دوباره، سازگاری و نوآوری در پاسخ به سنجش اصالت و اهمیت معنایی و توجه به تغییرات در بستر اجتماعی مهم‌ترین ارکان «حفاظت» از مناظر فرهنگی بومی در یک منطقه است.

منشور نارا (۱۹۹۴) برای نخستین بار با تأکید بر ویژگی‌های فرهنگ بومی و تنوع فرهنگی جوامع ضمن توجه به ابعاد ثبات و تداوم، بر بُعد تغییر مفهوم اصالت به واسطه تأکید بر تنوع فرهنگی جوامع در بسترها و دوره‌های زمانی مختلف تأکید کرد (میشل، ۲۰۰۹). در عرصه پارادایم‌های جدید توسعه و در ارتباط با برخورد جامعه با روند دگرگونی از سنتی به مدرن و نحوه برخورد یا تعامل جامعه درون‌مدار با جامعه بیرونی، توجه جهانی به موضوع حفظ و اشاعه میراث فرهنگ بومی ملموس و ناملموس مفهوم جدیدی پیدا کرد (آروز، ۲۰۰۸).

1. authenticity

4. Andrews & Buggey

2. preservation

5. aboriginal culture

3. Nara Document

6. landscape

7. Arazo

نظریه پردازانی مانند اندروز و باگی، راسلر، و میشل به‌طور خاص به موضوع حفاظت میراث بومی پرداختند. آن‌ها معتقد بودند میراث ناملموس بومی در کنار سنت‌ها، عادت‌ها و رسوم پیوسته به آن می‌تواند ذیل مفهوم میراث قرار گیرد.

در حوزه حفاظت، بخشی از میراث موجود، در این داشته‌های باارزش گذشته نهفته است که با عنوان دانش بومی شناخته می‌شوند. این دانش‌ها که بخشی از میراث ناملموس بومی محسوب می‌شوند، بخشی از سرمایه ملی هر اجتماع و دربرگیرنده باورها، ارزش‌ها، روش‌ها و آگاهی‌های محلی مردم است که با فرهنگ هر منطقه نزدیک داشته، و در طول سالیان دراز توسعه و تکوین یافته و تحت تأثیر عوامل متفاوت متأثر از جامعه شکل گرفته است. در نظریه اصالت منظرهای فرهنگی بومی اندروز و باگی (۲۰۰۸) و سنجش منظرهای فرهنگی نورا میشل (۲۰۰۸)، به‌طور خاص به مسئله حفظ و اشاعه میراث فرهنگ بومی برای حفاظت از اصیل ماندن آن پرداخته شده است.

اندروز و باگی ضمن تأکید بر پویایی ارزش‌های فرهنگی، بستر و منظرهای فرهنگی، اهمیت نقش مردم در رابطه با بستر قرارگیری‌شان بر این باورند که حفاظت غالباً نیازمند توجه به بستر فرهنگی، سامانه‌های عقیدتی مرتبط با آن، مفاهیم مرتبط با سرزمین، زمان و حرکت است که موجب ارتقای معنایی ارزش‌های فرهنگ بومی می‌شود. دیدگاه اندروز و باگی بیانگر اهمیت نقش منظر در رابطه با مردم و بستر فرهنگی‌ای است که در آن استقرار یافته‌اند. از این رو، مذاقه در اصالت منظرهای فرهنگی بومی نه تنها نیازمند پذیرش این مهم است که سنت‌های شفاهی منابع موردقبولی از اطلاعات هستند بلکه به‌مثابه احکامی از ادله در جوامع بومی نیز به شمار می‌آیند (اندروز و باگی، ۲۰۰۸؛ ۶۸).

نقش کتابخانه‌های عمومی در حفاظت از مناظر فرهنگی بومی

یکی از نهادهایی که انتظار می‌رود توجه ویژه‌ای به اصالت فرهنگ بومی یک منطقه داشته باشد کتابخانه‌های عمومی آن منطقه است. کتابخانه‌های عمومی در فرهنگ‌های مختلف و در مراحل گوناگون توسعه و پیشرفت حضور دارند (پیتمان و وینسنت^۱، ۲۰۱۶). نگاهی به برخی از نقش‌های کتابخانه‌های عمومی در جوامع و فرهنگ‌های مختلف نشان می‌دهد کتابخانه‌ها در

1. Pateman & Vincent

حفظ و توسعه فرهنگ به‌ویژه فرهنگ بومی نقش انکارناپذیری دارند؛ در همین راستا، در بیانیه ۲۹ نوامبر سال ۱۹۹۴ یونسکو^۱ می‌خوانیم: «انتقال میراث فرهنگی از گذشته تاکنون همواره یکی از کارکردهای کتابخانه‌های عمومی بوده است و انتقال فرهنگ بومی نیز بخشی از این فرایند محسوب می‌شود». این بیانیه اعتقاد یونسکو به کتابخانه عمومی به‌عنوان دروازه‌ای محلی برای ارتقای آگاهی از میراث فرهنگی، حمایت از رسوم و سنت‌های شفاهی، ترویج گفتگوی بین‌فرهنگی و توجه به اختلافات فرهنگی، دسترسی آزاد و نامحدود به دانش، تفکر و فرهنگ و اطلاعات را نشان می‌دهد (رحمان، ۱۹۹۴). همچنین، بیانیه ۳۱امین اجلاس یونسکو نیز کتابخانه‌های عمومی را به موارد زیر فرا می‌خواند (یونسکو، ۲۰۰۹):

۱. توسعه و پیشرفت همگام با آزادی و توسعه فرهنگی؛
 ۲. شناسایی و به‌کارگیری شاخص‌ها و عناصر فرهنگی؛
 ۳. تسهیل و افزایش مشارکت گروه‌های متنوع فرهنگی؛
 ۴. پاسداری از تنوع زبانی انسان‌ها و حمایت از بیان، خلق، و تولید و انتشار آثار به زبان‌های دیگر؛
 ۵. حفظ روش‌های مناسب فرهنگی برای برقراری ارتباطات و انتقال دانش؛
 ۶. ترویج تنوع فرهنگی در فضای رایانه‌ای و حمایت از دسترسی جهانی به اطلاعات موجود در کلیه حوزه‌ها از طریق شبکه جهانی اینترنت؛
 ۷. حفاظت از میراث معنوی و فرهنگی و گسترش آن و نیز پاسداری از فرهنگ بومی؛
 ۸. مشارکت با بخش‌های مختلف جامعه با هدف ترویج و پاسداشت فرهنگ بومی.
- فعالیت‌های اصلی کتابخانه‌های عمومی و مراکز اطلاع‌رسانی در جوامع دارای تنوع فرهنگ بومی دو شامل دو قسمت است: یکی عرضه خدمات برای تمامی انواع افراد استفاده‌کننده از کتابخانه و دیگری فراهم‌سازی خدمات کتابخانه‌ای برای گروه‌هایی با نیازهای خاص و محلی. برای اینکه کتابخانه‌ها بتوانند در عرصه حفظ میراث فرهنگ بومی وارد عمل شوند، باید به ظرفیت منابع بومی مبتنی بر متن‌های موجود (کتاب‌ها، مجلات، و سایر اسناد دارای محتوای فرهنگی)، منابع سمعی و بصری، و ایجاد امکان دسترسی آنلاین به منابع فرهنگی کتابخانه در

1. UNESCO Public Library Manifesto

همه‌جا، تحلیل‌های مخاطب‌شناسانه و جمعیتی به منظور افزایش گسترده و عمیق توزیع پیام‌های فرهنگی و تأثیرگذاری توجه کنند (تونا^۱ و دیگران، ۲۰۱۵).

از آنجا که مهم‌ترین نهاد فرهنگی مستقر در مناطق بومی کتابخانه‌های عمومی آن منطقه است، مسئله این پژوهش بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در راستای حفاظت از مناظر فرهنگ بومی در مناطق مختلف کشور است. انعکاس این مسئله در پژوهش‌های داخلی و خارجی در مطالعات متنوعی قابل بررسی است. در زمینه پژوهش‌های داخل کشور تا آنجا که جستجوی پژوهشگران نشان داد، هیچ‌گونه پژوهش داخلی مرتبط با اهداف پژوهش حاضر یافت نشد، اما می‌توان پژوهش‌هایی را که تا حدودی با پژوهش حاضر قرابت دارند برشمرد.

سیدعلوی و بهجت (۱۳۹۳) نقش سیاست‌های کتابخانه در بهبود دسترسی به دانش به منظور توسعه فرهنگی را بررسی کردند. هدف از این پژوهش، اشاره به هم‌پوشانی و تشابهات فرهنگی در حوزه کتابخانه‌ای در دو کشور ایران و ایتالیا بود که هر دو از تاریخ و پیشینه فرهنگی چند هزار ساله برخوردار هستند. نتایج این مطالعه که به روش تحلیل محتوا انجام شده بود نشان داد در حوزه محتوای سیاست‌های فرهنگی، از نظر اهداف تطابق بالا و از نظر راهکارها تطابق متوسطی بین دو کشور برقرار است.

صفارحیدری و دیگران (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی میزان آشنایی و علاقه دانش‌آموزان سوم متوسطه به فرهنگ بومی در استان مازندران پرداختند. در این پژوهش، ۳۶۵ دانش‌آموز و ۱۰ نفر از متخصصان فرهنگی استان مازندران به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. نتایج این پژوهش که به روش آمیخته انجام شده بود نشان داد میزان آشنایی و علاقه به فرهنگ بومی در استان مازندران در حال کاهش است. نتایج حاصل از مصاحبه با کارشناسان نشان داد عواملی همچون جهانی شدن، ضعف منزلت خانواده، ناتوانی مدارس در اجرای برنامه‌های مرتبط با حفظ و اشاعه فرهنگ بومی از جمله عوامل مهم در ایجاد چنین وضعیتی محسوب می‌شوند.

سعیدی (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان «رسانه‌ها و فرهنگ بومی در عصر جهانی شدن» سعی کرد به این پرسش پاسخی روشن بدهد که آیا جهانی شدن سبب بحران در هویت فرهنگی و از بین رفتن فرهنگ‌های بومی و استحاله آن‌ها در فرهنگ جهانی خواهد شد؟ پاسخ این پرسش با استفاده از روش تحقیقی و اسنادی و استفاده از دیدگاه‌های مختلف اندیشه‌گران و نظریه‌پردازان

1. Tuna

مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد جهانی شدن نه تنها سبب از بین رفتن فرهنگ‌های بومی و محلی نخواهد شد، بلکه آن‌ها را تقویت و تثبیت خواهد کرد. رویکرد کشور ما در عصر جهانی شدن باید نقادانه، فعال و همراه با بازیگری و حضور در صحنه باشد.

توت (۲۰۱۶) در مطالعه خود با تأکید بر نقش کتابخانه‌های عمومی که بر چهار محور ۱. ارائه‌دهنده اطلاعات، ۲. واسطه‌های فرهنگی، ۳. منبع ارائه خدمات یادگیری مادام‌العمر، و ۴. محلی برای تفریح و سرگرمی متمرکز است به بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی و یادگیری مادام‌العمر در بافت دیجیتالی و چندفرهنگی پرداخت. او در مطالعه مروری خود نشان داد عصر دیجیتالی و چندفرهنگی هم فرصت و هم تهدید برای کتابخانه‌های عمومی است. فرهنگ‌های بومی در عصر دیجیتالی به حاشیه رانده می‌شوند؛ این امر نه فقط فرهنگ بومی بلکه فرهنگ ملی را نیز در بر می‌گیرد و کتابخانه‌ها را با چالش بزرگ روبرو می‌کند. اما دیجیتالی کردن محتوای کتابخانه برای دسترسی کاربران به منابع فرهنگ بومی، برگزاری جلسات محلی و حمایت از سنت‌های شفاهی و میراث فرهنگی ناملموس، ترویج تنوع زبانی در فضای مجازی، حمایت از تبادل دانش در زمینه فرهنگ بومی با توجه به کثرت‌گرایی فرهنگی، ایجاد زیرساخت‌های لازم برای یادگیری مادام‌العمر می‌تواند فرصتی را برای کتابخانه‌ها ایجاد کند تا از این چالش بزرگ رها شوند.

تونا و دیگران (۲۰۱۵) در پژوهش خود با اعتقاد به اینکه میراث فرهنگ بومی به‌عنوان حافظه تاریخی درجه‌ای از تمدن یک شهر یا کشور است که می‌تواند به‌عنوان شیوه‌ای از زندگی توسط یک جامعه توسعه یافته و از نسلی به نسل دیگر منتقل شود، سعی کردند به این سؤال پاسخ دهند که پایگاه‌های اطلاعاتی تحت وب تا چه اندازه می‌تواند در شناسایی، حفاظت و مدیریت میراث فرهنگی ترکیه موفق عمل کند. آن‌ها سعی کردند برای حفاظت و مدیریت از دسترسی آنلاین و شناسایی و توسعه از اشتراک‌گذاری استفاده کنند. بنابراین، طرح خود را در سه مرحله اجرا کردند. در مرحله اول، دیجیتالی‌سازی و ایجاد برنامه آرشیوی جدید برای کتابخانه‌ها، کاربرپسند بودن، چندزبانه بودن، مبتنی بر وب بودن و سیستم‌عامل برنامه به‌عنوان فاکتورهای کلیدی در نظر گرفته شد. در مرحله دوم، تهیه حق مؤلف از کتاب‌ها و مجلات و دیگر منابع چاپی در دسترس به‌منظور اسکن، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی آن‌ها و قرار دادن نمایه و چکیده آن‌ها در پایگاه دسترسی برخط، و سرانجام در مرحله سوم، دیجیتالی‌سازی منابع برای

استفاده برخط انجام شد. نتایج نشان داد: ۱. استفاده از نرم‌افزار تحت‌وب، اشاعه فرهنگ بومی شهر ادریه^۱ را افزایش داده است؛ ۲. کاربران قادرند راحت‌تر به تصاویر و منابع صوتی فرهنگ بومی ادرنه دسترسی یابند؛ ۳. ذخیره‌سازی، انتشار و به‌اشتراک‌گذاری تصاویر، فیلم‌ها و صداها موجب رضایت کاربران شده است؛ و ۴. نرم‌افزار تحت‌وب سبب کاهش آسیب‌دیدگی منابع چاپی و غیرچاپی موجود در کتابخانه شده است. درنهایت، پیشنهاد شد این پروژه نمونه خوبی از نحوه به‌کارگیری نرم‌افزارها برای کمک به حفظ و اشاعه فرهنگ بومی است.

اکوئل و دیگران (۲۰۱۱) در مطالعات خود به بررسی نقش کتابخانه‌ها و حرفه‌مندان علم اطلاعات جنوب شرقی نیجریه در حفاظت از آثار فرهنگی پرداختند. آن‌ها در این پژوهش به دنبال پاسخ به سؤالات زیر بودند: ۱. دانش‌آموختگان رشته علم اطلاعات در دانشگاه فدرال در جنوب شرق نیجریه برای حفاظت و دسترس‌پذیری آثار فرهنگی چه توانمندی‌هایی را می‌آموزند؟ ۲. روش‌های سنتی و الکترونیکی مورداستفاده کتابخانه‌ها برای حفاظت از آثار فرهنگی نادر چیست؟ ۳. شناسایی نهادهای درگیر در دیجیتالی کردن منابع و آثار فرهنگی کدام‌اند؟ ۴. مشکلات مؤسسات در زمینه فراهم‌آوری، دسترس‌پذیری و حفظ آثار فرهنگی چیست؟ نتایج نشان داد در کشورهای جهان سوم از جمله نیجریه کتابداران حرفه‌ای از روش‌های سنتی برای حفاظت از آثار فرهنگی استفاده می‌کنند و حفاظت رقمی برای حفظ آثار فرهنگی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.

کارپنتر^۲ (۲۰۰۷) در زمینه بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در حفظ و توسعه روابط فرهنگی که مهم‌ترین دغدغه آن‌ها حفظ فرهنگ محلی و منطقه‌ای است با سفری به کشورهای کانادا، ایالات متحده، سوئد، دانمارک، هلند و بلژیک به بررسی مشاهدات خود در این زمینه پرداخت. نتایج مشاهدات او نشان داد نقش کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مکانی ثابت برای تأمل و مطالعه اختصاصی با انجام عمل امانت منابع، به‌ویژه منابع مرتبط با فرهنگ محلی و منطقه‌ای همچنان به قوت خود باقی است. وجود منابعی به زبان اقوام مختلف و برگزاری کارگاه‌هایی برای آشنایی با اقوام مختلف و آداب و رسوم آنان از جمله کارکردهای فرهنگی ای است که کتابخانه‌های عمومی برای حفظ فرهنگ محلی و منطقه‌ای از آن‌ها بهره می‌برند.

1. Edirne 2. Carpenter

کرین^۱ (۲۰۰۲) در مطالعات خود ضمن بیان این نکته که دسترسی به میراث فرهنگی بشر یک حق است، نه یک امتیاز، به نقش قابل توجه کتابخانه‌های دیجیتال در انتقال و دسترسی به میراث فرهنگی اشاره کرده است. به همین منظور، او نتایج سه سال اول یک مطالعه پنج‌ساله با هدف بررسی اجزا و نیازهای کتابخانه دیجیتال دانشگاهی برای حفظ و اشاعه میراث فرهنگی را انتشار داد. نتایج پژوهش او نشان داد مجموعه منابع در زبان‌های لاتین، سانسکریت، کلاسیک یونانی و سومری بسیار ناقص هستند و بسیاری از دانشجویان مقطع کارشناسی توانایی خواندن منابع به زبان‌های باستانی را ندارند. کتابخانه‌های دیجیتال با ایجاد آزمایشگاه خواندن برای کمک به دانشجویان در خواندن منابع، تهیه نسخه‌های الکترونیکی منابع به منظور دسترسی به منابع چاپی کمیاب، سرعت سفارشی‌سازی، ایجاد زیرساخت‌های نرم‌افزاری برای رمزگذاری متون، استفاده از دوربین‌های دیجیتال پیشرفته OAL برای تهیه و انتشار دیجیتال عکس و تصاویر و سوابق ابر داده‌ای تصاویر، و استفاده از OCR توانستند به حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی و تولید و بازیابی و دسترسی راحت‌تر کاربران به اطلاعات مورد نیاز کمک کنند.

استنتاج کلی از پژوهش‌های انجام‌شده مشخص ساخت تحقیقات داخلی متمرکز بر نقش رسانه‌های جمعی است تا کتابخانه‌ها، و در حوزه کتابخانه‌ها بیشتر به توسعه فرهنگی و فرهنگ مطالعه پرداخته شده است؛ اما در تحقیقات خارجی به اهمیت حفظ و اشاعه میراث فرهنگی و فرهنگ بومی و به‌ویژه نقش کتابخانه‌های دیجیتال در صیانت از این میراث توجه شده است. علت فقدان پژوهش‌های داخلی مرتبط با مبحث نقش کتابخانه‌های عمومی در حفظ و اشاعه فرهنگ بومی مناطق مختلف کشور حاکی از بی‌توجهی به این مقوله است، و این مطلب ضرورت پرداختن به این مهم و تدوین سیاست‌های کلان مدیریتی در این زمینه را بیشتر می‌کند. آنچه از بررسی پیشینه‌های مذکور استنباط می‌شود حکایت از آن دارد که تاکنون بررسی مستندی در زمینه نقش و اقدامات انجام‌شده در کتابخانه‌های عمومی کشور در حفظ، گسترش و اشاعه میراث فرهنگی بومی مناطق مختلف ایران صورت نگرفته است. از طرفی، در کشورهای سیاست‌های کلی مربوط به امور فرهنگی به‌ویژه کتابخانه‌ها توسط دولت و نهادهای دولتی تعیین و اجرا می‌شود همواره این بیم وجود دارد که سیاست‌های دولت مرکزی

1. Crane

نتواند از ذخایر فرهنگی و میراث بومی آن‌چنان که باید صیانت کند. پژوهش حاضر تأملی درخصوص این نگرانی در زمینه حفاظت و صیانت از میراث فرهنگی بومی - توسط کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور است، و درصدد بررسی این مسئله در قالب دو پرسش زیر است:

۱. از نظر مدیران کتابخانه‌های عمومی، آیا مناظر فرهنگی بومی ایران اصالت دارد؟
۲. نقش کتابخانه‌های عمومی در حفاظت و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران چه بوده است؟

روش

پژوهش حاضر، توسعه‌ای و از نظر گردآوری داده‌ها کیفی است. دلیل انتخاب روش کیفی از یک طرف، فقر داده‌های کمی در حوزه مورد مطالعه و از طرف دیگر، هدف اصلی پژوهش برای توسعه فهم در این حوزه است. در واقع، این پژوهش سعی دارد به استناد نظریه اندروز و باگی علاوه بر تصویرسازی نظرات جامعه پژوهش درخصوص محور مورد بررسی و نیز کشف و شناسایی مصادیق پدیده مذکور، وضعیت توجه کتابخانه‌های عمومی به پدیده طرح شده در مناطقی منتخب را نیز بررسی کند. در این پژوهش، پژوهشگران با نگاهی توصیفی و تفسیری به بررسی نظرات مدیران و کارشناسان کتابخانه‌های عمومی درخصوص مسئله پژوهش پرداختند. عملیات تحقیق با استفاده از تحلیل محتوای جهت‌دار^۱ انجام شد که برای استخراج نتایج قابل اطمینان از داده‌های متنی و شناسایی درون‌مایه‌های آشکار و پنهان از میان طبقه‌های داده‌ها مناسب است. در این تکنیک، یک یا چند نظریه از پیش موجود مبنا است و پژوهشگر می‌کوشد شرایط عینی پیرامون مسئله پژوهش را با استفاده از داده‌های برگرفته از نظرات گردآوری شده از طریق مصاحبه و یا تحلیل متون به صورتی مستند ترسیم و با ارائه درون‌مایه‌های آشکار تفسیرهای لازم را در این زمینه ارائه کند.

ابزار گردآوری اطلاعات مصاحبه نیمه ساختارمند بود و بر محرمانه ماندن اطلاعات فردی و مصاحبه‌های ضبط شده تأکید شد. گردآوری اطلاعات تا اشباع داده‌ها یعنی زمانی که دیگر کدها و طبقات جدیدی به دست نیامد ادامه یافت. در این پژوهش، نمونه‌ای هدفمند از

1. directed content analysis

مدیران ارشد و کارشناسان کتابخانه‌های عمومی کشور از ۳ استان تهران، مازندران و بندرعباس انتخاب شدند. قبل از شروع مصاحبه، راهنمای اولیه آن تهیه شد. راهنمای مصاحبه با توجه به اهداف پژوهش، مطالعه پژوهش‌های مرتبط و پیش‌آزمون مصاحبه از یکی از مشارکت‌کنندگان تنظیم شد تا به محقق برای طرح سؤالات بیشتری به‌منظور کنکاش در حیطه موردنظر کمک کند. به‌منظور آنکه به‌صورت ضمنی اصالت در مناظر فرهنگی بومی در مصاحبه‌شوندگان القا نشود، دو تن از پژوهشگران این مطالعه پرسش‌هایی باز صرفاً درمورد اهمیت ممکن میراث مادی و فرهنگی بومی و پیشنهاد توجه کتابخانه‌های عمومی به آن پرسیدند. این نکته در سؤالاتی هم که ذکر شد به‌نوعی رعایت شد؛ برای نمونه: «به نظر شما چرا توجه به مناطق بومی اهمیت دارد؟» و «میراث تاریخی اعم از مادی و غیرمادی چه اهمیتی برای امروز ما دارد؟» و یا «چرا باید کتابخانه عمومی به دانش بومی و اماکن تاریخی محلی توجه داشته باشد؟»، «چه فعالیت‌های کتابخانه‌ای را مثال بارز توجه به ساکنان بومی و باورهای آنان می‌دانید» و پرسش‌هایی از این دست. همچنین، برحسب نیاز و به‌منظور دستیابی به درکی عمیق از موضوع مورد مطالعه از عبارات و سؤالات کاوشی نظیر «می‌توانید بیشتر توضیح دهید» یا «وقتی می‌گویید منظور شما چیست؟» استفاده شد. در پایان مصاحبه از مشارکت‌کننده درخواست شد اگر مطلب دیگری دارد که باقی مانده است بیان کند.

طول مصاحبه‌ها ۴۵ تا ۷۵ دقیقه بود و با موافقت مشارکت‌کنندگان، کل مصاحبه‌ها به هنگام اجرا ضبط شد و بعد از اتمام به‌صورت فایل متنی پیاده‌سازی شد. سپس، مصاحبه‌ها چندین بار بازخوانی و واحدهای معنایی (کلمات، جملات و یا پاراگراف‌هایی) از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان که حاوی نکات مهم بود تعیین شد و سپس این واحدها بر اساس کدگذاری باز، محوری و گزینشی به‌صورت مفاهیم و مقولات درآمدند. بدین ترتیب، کدگذاری متن (تبدیل واحدهای معنایی به برجسب‌ها، عنوان خلاصه‌ای که بیانگر معنای واحد انتخاب شده باشد)، بازنگری کدها با متن (مرور مجدد، مقایسه کدها از نظر تشابهات و تفاوت‌ها با یکدیگر و ادغام کدهای مشابه)، دسته‌بندی و توسعه طبقات بر اساس تشابه و تناسب، بازنگری طبقه‌ها و مقایسه مجدد با داده‌ها برای اطمینان از استحکام کدها، شناسایی درون‌مایه‌ها با تأمل دقیق، عمیق و مقایسه طبقات با یکدیگر و درنهایت گزارش یافته‌ها ارائه و روایی و پایایی پژوهش

تحقیقات اطلاعاتی رسانه‌ها کتابخانه‌های عمومی

نظریه اصالت «اندروز و باگی» و نقش کتابخانه عمومی در حفظ و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران

حاضر با چهار معیار قابلیت اعتبار^۱، اعتماد^۲، انتقال^۳ و تأیید^۴ گوبا و لینکلن^۵ (۱۹۹۴) بررسی شد. به منظور رعایت قابلیت اعتبار پژوهش، سعی شد افرادی وارد مطالعه شوند که در امور مورد بررسی تجربه کافی یا مسئولیت داشته باشند. برای دستیابی به قابلیت اعتماد، یافته‌های پژوهش به چند تن از پاسخ‌گویان داده و از آن‌ها خواسته شد تا نتایج را مورد بررسی و بازبینی قرار دهند و نظرات خود را اعلام و در نهایت آن‌ها نتایج را تأیید کنند. برای رسیدن به انتقال‌پذیری پژوهشگر مجموعه داده‌ها و توصیفات متنی خود را به نحوی کامل و غنی عرضه کرد تا با عرضه کامل این مهم تحقق یابد. قابلیت تأیید از طریق مرور و بازبینی‌های دقیق و چندباره تفسیرها و یافته‌های مطالعه حاصل شد.

یافته‌ها

جدول ۱ پراکندگی جغرافیایی مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد. همان طور که مشاهده می‌شود، بیشترین مصاحبه‌شوندگان از استان تهران به تعداد ۱۰ نفر و کمترین تعداد مصاحبه‌شوندگان از استان مازندران به تعداد ۳ نفر است.

جدول ۱. پراکندگی جغرافیایی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	استان	تعداد مصاحبه‌شوندگان
۱	تهران	۱۰
۲	بندرعباس	۷
۳	مازندران	۳
	جمع	۲۰

پرسش ۱: از نظر مدیران کتابخانه‌های عمومی، آیا مناظر فرهنگی بومی ایران اصالت دارد؟ پس از کدگذاری و مقوله‌بندی مصاحبه‌های انجام‌شده (جدول ۲) مشخص شد که شرکت‌کنندگان در پژوهش اصالت در مناظر فرهنگ بومی را باور داشتند؛ حتی بدون اینکه در مورد نظریه حمایت‌کننده آن اطلاعی از پیش داشته و یا اینکه پژوهشگران مستقیماً به آن

1. credibility 2. dependability
3. transferability 4. confirmability 5. Guba & Lincoln

اشاره‌ای کرده باشند. در این پژوهش، با مرور چندبارهٔ مقولات و ساختاربندی مجدد و توجه به معیارهای اعتماد، تأیید و انتقال‌پذیری، سعی شد کدهای حمایت‌کنندهٔ نظریهٔ اندروز و باگی استخراج و برای مقوله‌ها و زیرمقوله‌های منتج از کدگذاری‌های باز، انتخابی و محوری گویاترین عبارت ممکن بر ساخته شود.

شرکت‌کنندگان به مصادیق متعددی اشاره کردند که عمدتاً حاکی از تأیید نظریهٔ اصالت اندروز و باگی است. مصادیق گفتاری شرکت‌کنندگان در مورد اصالت در مناظر فرهنگی بومی در کدهای استخراج‌شده جدول ۲ قابل‌مطالعه است. با این حال، شرکت‌کنندگان نقش فعلی کتابخانه‌های عمومی مناطق مورد مطالعه در حفظ و پاسداشت مظاهر فرهنگی بومی را کم و غیرفعال ارزیابی کردند. برای نمونه، برش‌هایی از نظرات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۳ آمده است، اما در راستای برگزاری موارد مطرح‌شده مشکلاتی نیز وجود داشت که عدم آشنایی کارگروه‌های بررسی منابع با جامعهٔ مخاطب کتابخانه‌ها در روستاها و شهرها و نتیجهٔ آن، مؤثر نبودن سازوکار گردآوری و حفظ منابع فرهنگی بومی و عدم تدوین دستورالعمل خاصی در سطح کلان در نهاد کتابخانه‌ها بود.

تحقیقات اطلاعات‌رسانی و
کتابخانه‌های عمومی

نظریه اصالت «اندروز و باگی» و نقش کتابخانه عمومی در حفظ و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران

جدول ۲. دلالت‌های مرتبط با نقش کتابخانه عمومی و پذیرش اصالت در مناظر فرهنگی بومی ایران

ردیف	کدها	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	تم (مضمون)
۱		حمایت از نویسندگان، تهیه کنندگان و ناشران فرهنگی بومی		
		لزوم توجه به نویسندگان محلی؛ قدردانی از نویسندگان، پدیدآورندگان و اهداکنندگان آثار فرهنگی بومی؛ ایجاد طرح حمایت از نویسندگان بومی و تجلیل از نویسندگان بومی در جشن هفته کتاب؛ توجه به آثار ناشران و نویسندگان بومی در پرتال کتابخانه‌های عمومی		
۲		حمایت کتابخانه‌ای از آثار فرهنگی بومی، حمایت ساکنان بومی از منابع میراثی	حفاظت از میراث فرهنگی بومی	اصالت میراث فرهنگی
		اختصاص بخشی از کتابخانه‌های عمومی به منابع مطالعاتی بومی و محلی؛ تشکیل کارگروه‌های داوطلبان برای بررسی منابع مربوط به هر منطقه در کتابخانه؛ انعقاد تفاهم‌نامه با موزه‌ها و سایر اماکن فرهنگی برای تأمین منابع فرهنگی بومی؛ احیا و اشاعه فرهنگ بومی توسط داوطلبان عضو؛ ارتقای آگاهی از میراث فرهنگ بومی هر منطقه به صورت دوره‌ای، ثبت و ضبط دانش بومی و نحوه مقاومت آن‌ها در برابر طبیعت، از جمله مثلاً مقاومت بومیان در برابر بیماری‌ها، روشهای درمان، مبارزه با سرما یا گرما، روشهای یاریگری، روشهای تقسیم کار، شیوه های کشت، نحوه تنظیم روابط خانوادگی، نگهداری حیوانات، و غیره.		

ردیف	کدها	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	تم (مضمون)
۳		حمایت نهاد کتابخانه‌های عمومی/شهرداری در راستای توجه به میراث فرهنگ بومی	سیاست‌گذاری فرهنگی	
		ترویج مخاطب‌محوری و فراهم‌آوری منابع مطالعاتی فرهنگ بومی بر اساس نیاز جامعه در هر منطقه؛ ذائقه‌سنجی مخاطبین و تأمین منابع بومی موردنیاز بر اساس سلیق مخاطب؛ تشکیل کارگروه‌های تخصصی به‌منظور نیازسنجی در حوزه آثار بومی؛ تعیین کارگروه‌هایی برای تأمین منابع به زبان‌های محلی در کشور؛ امضای تفاهم‌نامه با سازمان فرهنگ و ارشاد اسلامی استان‌ها برای تأمین منابع به شکل کتاب، سی‌دی و غیره؛ تأکید بر اداره کتابخانه‌های عمومی شهرها و روستاها به‌صورت انجمنی و محلی؛ استفاده از قانون و نقش کتابخانه‌های عمومی در خصوص منابع بومی؛ صدور مجوز خرید کتاب از سوی نهاد کتابخانه‌ها برای خرید کتاب‌های نویسندگان بومی؛ حمایت از طرح امانت بین کتابخانه‌ای با فرهنگ و ارشاد اسلامی استان در زمینه تأمین منابع بومی؛ تأمین ردیف اعتباری خاص برای خرید منابع بومی، اختصاص فضای مناسب در کتابخانه‌های عمومی مرکزی استان به منابع استان‌شناسی؛ ایجاد مدیریت میراث فرهنگ بومی در نهاد کتابخانه‌های عمومی و شهرداری برای توجه سیستمی و منظم به این امر؛ تمرکززدایی در مجموعه‌سازی کتابخانه‌های عمومی؛ مجموعه‌سازی متناسب با نیازهای اطلاعاتی هر منطقه؛ دریافت آثار بومی هر منطقه و پس از بررسی، صدور مجوز خرید برای مجموعه کتابخانه؛ خرید بخشی از آثار منتشرشده بومی در هر استان و توزیع آن در سطح کتابخانه‌های آن منطقه؛ مشارکت در چاپ و نشر آثار بومی هر منطقه؛ استقبال و حمایت از پایان‌نامه‌هایی در زمینه میراث فرهنگ بومی		

←

تحقیقات اطلاعاتی و کتابخانه‌شناسی
کتابخانه‌های عمومی

نظریه اصالت «اندروز و باگی» و نقش کتابخانه عمومی در حفظ و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران

ردیف	کدها	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	تم (مضمون)
۴		اجرای برنامه‌های فرهنگی شامل نمایش، قصه‌گویی و نشست‌های کتاب‌خوان ویژه و... و توجه به آداب و رسوم، مراسم دینی و مذهبی و جشن‌های هر منطقه؛ تأمین اعتبار برای حمایت از نمایشگاه‌هایی با محوریت معرفی کتاب‌های بومی و نویسندگان بومی؛ برگزاری جلسات شب شعر و نقد، بررسی منابع بومی؛ استفاده از فضای نمایشگاه‌های کتاب‌های استانی؛ برگزاری جشنواره ملی اقوام ایرانی در استان‌ها و شهرهای مختلف؛ برگزاری تور منطقه‌شناسی و آشنایی با فرهنگ بومی منطقه توسط کتابداران آشنا با منطقه؛ انعقاد تفاهم‌نامه با سازمان فرهنگ و ارشاد اسلامی، موزه‌ها و شهرداری‌ها برای حمایت‌های نقدی و غیرنقدی در راستای حفظ فرهنگ بومی؛ مجوز شرکت و داشتن غرفه توسط کتابخانه‌های عمومی در نمایشگاه‌های کتاب استانی؛ بلندخوانی و جمع‌خوانی به زبان محلی توسط کتابداران مسلط به زبان بومی منطقه؛ خریداری کتاب‌های بومی برای حمایت از نویسندگان بومی؛ جمع‌آوری آثار بومی از طریق خریداری یا اهدا از طرف کاربران؛ خرید منابع از نویسندگان بومی، نقد و بررسی آثار بومی؛ دعوت از نویسندگان بومی در جلسات نقد و بررسی کتاب؛ نشست کتاب‌خوان بومی	استفاده از برنامه‌های فرهنگی برای تقویت توجه به میراث فرهنگ بومی، تاکید بر ذخایر معنوی ملی-مذهبی	توریسم فرهنگی

ردیف	کدها	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	تم (مضمون)
۵		گردآوری آثار فرهنگی مربوط به منطقه توسط متخصصان فرهنگی آن منطقه؛ استفاده از ظرفیت‌های خیرین در مجموعه‌سازی میراث فرهنگ بومی در هر منطقه؛ مکاتبه با کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی در کشور برای واسپاری میراث فرهنگی به منطقه؛ ایجاد زیرساخت‌های لازم برای احداث قفسه‌های میراث فرهنگی در مجاورت مناطق بومی-باستانی و گردشگری، ثبت و ضبط و ساماندهی منظم دانش بومی از طریق نگارش تاریخ‌های شفاهی و ایجاد لغت نامه‌ها و فرهنگ‌ها و کتب امثال و حکم بومی، ثبت و ساماندهی بقایای زبانی فرهنگ‌ها برای آیندگان	توجه به ظرفیت‌های بومی برای توجه و دسترسی به میراث فرهنگی	
۶		سرمايه‌گذاري در زمينه فناوري‌هاي جديد ارتباطي در کتابخانه‌های عمومی؛ ارتقای سطح بهره‌گیری از سیستم‌های پیشرفته رسانه‌ای در امر حمایت از کتابخانه‌های دیجیتال آثار بومی؛ ایجاد پایگاه استان‌شناسی در سامانه‌های سامان با هدف گسترش و شناخت آثار بومی؛ اشاعه و در دسترس قرار دادن منابع بومی از طریق شبکه‌های اجتماعی	استفاده از فضای مجازی برای دسترس‌پذیر کردن میراث فرهنگ بومی	

تحقیقات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های عمومی

نظریه اصالت «اندروز و باگی» و نقش کتابخانه عمومی در حفظ و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران

پوشش ۲: نقش کتابخانه‌های عمومی در حفاظت از مناظر فرهنگی بومی ایران چه بوده است؟ در جدول ۲ مهم‌ترین نقش‌های محتمل کتابخانه عمومی که الزاماً در کتابخانه‌های عمومی ایران اجرا نمی‌شود در قالب کدها و مقولات مربوطه ذکر شد. علاوه بر تأیید اصالت مناظر فرهنگی، این جدول نشان می‌دهد که کتابخانه عمومی می‌تواند در حفظ و پاسداشت میراث مادی و فرهنگی یک منطقه نقش آفرینی کند. برخی نظرات نشان داد که در بعضی کتابخانه‌های عمومی در شهرستان‌ها قفسه‌هایی با عنوان آثار نویسندگان بومی وجود دارد، همچنین، شاهد برگزاری کلاس آموزش زبان یا لهجه هر منطقه و برگزاری بازی‌های بومی محلی در بعضی مناطق هستیم. با این حال، با توجه به تجمیع نظرات پاسخ دهندگان، این نتیجه حاصل می‌شود که عمدتاً توجه به مناظر فرهنگی بومی در کتابخانه‌های عمومی مناطق مورد مطالعه کم‌رنگ است و حتی «اگر در کتابخانه‌هایی فعالیت‌هایی در همین راستا برگزار شود، گزارش دقیق و مفصلی هم در آن مورد ارائه نمی‌شود». جدول ۳ تجمیع شواهد گردآوری شده در مصاحبه‌های انجام شده در مورد نقش کم‌رنگ کتابخانه‌های عمومی و دسته‌بندی عوامل در سه مقوله عوامل اقتصادی، عوامل مرتبط با سیاستگذاری، و مشکلات انگیزشی-آموزشی است.

جدول ۳. نشانه‌های بی‌توجهی و کم‌توجهی کتابخانه‌های عمومی کشور به مناظر فرهنگی بومی ایران

ردیف	شواهد	مقوله
۱	«بیشترین مکانیسم‌های فرهنگی مورد استفاده نهاد کتابخانه‌های عمومی، قردادانی از نویسندگان، پدیدآورندگان و اهداکنندگان آثار، و خرید بخشی از آثار ناشران است»؛ «در هر استان ممکن است نمایشگاهی با موضوعات مختلف برگزار شود و البته برگزاری جلسات شب شعر و نقد در برخی کتابخانه‌ها برقرار است اما معمولاً شعر محلی خیلی کم‌رنگ دیده می‌شود»؛ «مشکلات مالی عامل مهمی در چشم‌پوشی کتابخانه‌ها از زیست‌بوم خود است» «اگر هم کتابخانه بخواهد، عملاً ابزاری برای توجه به اطراف خودش ندارد»؛ «سهمی مشخص برای تهیه منابع مرتبط با فرهنگ بومی و محلی در بودجه نهاد در نظر گرفته نمی‌شود»؛ «علی‌رغم نیاز به سطح مهارت بالا، کتابدار کتابخانه عمومی باید چندین کار را با هم انجام دهند، در عوض حقوق اندکی بگیرند و در این حال با انزوا هم بجنگند»	مشکلات مالی

مقاله	شواهد	ردیف
	<p>«کتابخانه عمومی انبار ناشران مرکز کشور است و به همین دلیل هیچ رنگ‌وبویی از منطقه و ساکنان بومی آن در اینجا مشاهده نمی‌شود»؛</p> <p>«با سیاست مجموعه سازی متمرکز میراث تاریخی و مردم مناطق چگونه دیده شوند»؛</p> <p>«چون عمده ناشران کشور در مرکز مستقر هستند و معمولاً کتاب‌های کتابخانه‌های عمومی همه از مرکز ارسال می شوند، چه جایی برای تولیدات بومی هست؟»</p>	۲
مشکلات سیاست‌گذاری	<p>«پرداختن به مقولات فرهنگی مخاطرات خاص خودش را دارد و فکر نکنم مدنظر مدیران ارشد سیاست‌گذار باشد که به این عرصه‌ها ورود کنند»؛</p> <p>«وظیفه نهاد جمع‌آوری منابع بومی نیست، بلکه سازمان‌های دیگر متولی این امر هستند»؛</p> <p>«برنامه‌هایی در بعضی کتابخانه انجام شده، ولی نهاد تأکیدی بر اجرای این نوع برنامه‌ها ندارد»؛</p> <p>«امتیازی برای آن در نظر گرفته نشده است»؛</p> <p>«سیاست مدونی برای این نوع فعالیت‌ها در نهاد وجود ندارد»؛</p>	
مشکلات فرهنگی - آموزشی	<p>«هیچ‌گاه اهمیت بوم و اشیای تاریخی برای ما جا نیفتاده»</p> <p>«ما چه ارتباطی با زادبوم خود داشته باشیم وقتی در طول تاریخ مدام قبایل و اقوام را از محل تاریخی زندگی خود به‌زور کوچانده‌اند؟»</p> <p>«پرداختن به ارزش‌های بومی و منطقه‌ای ممکن است باعث ضعف ارزش‌های رسمی کشور شود و این خیلی باب طبع مدیران نیست»؛</p> <p>«کارمندان کتابخانه خود شناختی از منطقه خود ندارند و بنابراین معلوم است که اهمیتی برای انعکاس میراث تاریخی منطقه در کتابخانه نمی‌بینند»؛</p> <p>«اگر در کتابخانه‌هایی فعالیت‌هایی در همین راستا برگزار شود، گزارش دقیق و مفصلی هم در آن مورد ارائه نمی‌شود»</p> <p>«انزوا و اثر انزوا بر روحیه و انگیزش شغلی کتابداران در مناطق روستایی»</p>	۳

بااین حال، برخی شرکت‌کنندگان باور داشتند که این گونه نبوده است که هیچ توجهی به این امر در کتابخانه‌های عمومی نشده باشد، بلکه برنامه‌هایی به‌صورت پراکنده در برخی از

کتابخانه‌ها «با خلاقیت کتابداران» آن کتابخانه‌ها انجام شده اما عمدتاً «امتیازی برای آن در نظر گرفته نشده» و به همین دلیل هم «گزارش مبسوطی هم برای آن تهیه نشده» و در نتیجه انعکاس رسانه‌ای هم نداشته است. برخی از این برنامه‌ها به این شرح بوده است: اجرای طرح «کتاب من»؛ معرفی و نقد آثار منتشر شده در استان‌ها؛ نسخ خطی موجود در هر کتابخانه؛ غنی کردن منابع کتابخانه‌های قدیمی با استفاده از سنت وقف و اهدای کتاب؛ رونمایی و معرفی کتاب و نقد کتاب‌های نوشته شده به زبان‌های محلی؛ ایجاد قفسه استان‌شناسی در کتابخانه‌ها توسط کتابدار؛ برگزاری کلاس آموزش زبان یا لهجه هر منطقه؛ معرفی آثار بومی و در معرض نمایش گذاشتن این آثار، نشست کتاب‌خوان آثار بومی؛ برگزاری مسابقات مرتبط با آثار بومی و تهیه منابع بومی برای پژوهش؛ اجراهای موسیقی بومی؛ نمایش فیلم‌های ساخته شده در رابطه با هر منطقه و یا فیلمسازان بومی؛ اجرای نمایش فولکلور؛ معرفی و اجرای بازی‌های بومی؛ مراسم جشن گل‌ریزان کتاب و کتاب بومی؛ تبلیغ و اطلاع‌رسانی آثار نویسندگان بومی در پرتال استانی؛ معرفی کتاب‌های بومی در وبلاگ کتابخانه‌ها؛ و شرکت در انجمن‌های نویسندگان بومی به منظور همکاری و حمایت از تولیدات بومی.

بحث و نتیجه‌گیری

ایران به‌عنوان یک موزاییک فرهنگی متنوع دارای قومیت‌ها و مذاهب مختلفی است. میزان موفقیت امور فرهنگی در یک نظام فرهنگی چندقومی و متنوع تا حد زیادی به پاسداشت تمایزات و از طرف دیگر حفاظت از مناظر فرهنگی بستگی دارد.

نظریه اصالت در مناظر فرهنگی بومی اندروز و باگی میراث فرهنگی بومی و به‌ویژه نقش بسترها یا مناظر زیست‌بوم در درک میراث تاریخی را بسیار تعیین‌کننده قلمداد می‌کند. به‌باور این دو نظریه‌پرداز، فهم دانش فرهنگی بومی در گروهی درک بسترهای سرزمینی و احترام به باورهای بومی-منطقه‌ای شکل می‌گیرد. اصالت گرچه ظاهراً باید مبنای ثابت و رسمی داشته باشد، باین حال در این نظریه امری متغیر است؛ فعلیتی سیال است که مناظر فرهنگی آن را در بر گرفته و امکان شناختی را فراهم می‌کند که جز در بستر یا منظر بومی یک سرزمین ممکن نمی‌شود. شاید درست به همین دلیل باشد که ما در بازدید از ابنیه تاریخی فهمی متفاوت را کسب می‌کنیم.

از سویی دیگر، برخلاف سایر انواع کتابخانه‌ها که عمدتاً رسالت‌های آموزش رسمی دارند، کتابخانه عمومی در کنار آموزش رسمی می‌تواند نقش مهمی در حفظ آثار فرهنگی بومی ایفا کند. به دلیل هم‌زیستی کتابخانه عمومی در بافت منطقه‌ای، کتابخانه عمومی می‌تواند به‌عنوان مرجع عمومی توجه به مناظر فرهنگی بومی بوده و بازیگر مهمی در پاسداشت و حفاظت از الگوهای موجود بومی باشد. از سوی دیگر، توجه به مناظر فرهنگی بومی برای امور توسعه در مناطق مختلف کشور ضرورت انکارناپذیری است که توجیه‌کننده نقش کتابخانه عمومی است. با این حال، نتایج نشان می‌دهد از دیدگاه مدیران و صاحب‌نظران فرهنگی نهاد کتابخانه‌های کشور، نهاد در راستای گسترش و اشاعه آثار فرهنگ بومی تلاش زیادی انجام نداده و تأکیدی هم بر انجام این مهم ندارد، و این امر نشان از عدم وجود برنامه مدون در زمینه حفظ آثار فرهنگی بومی مناطق کشور دارد. نتایج پژوهش توت (۲۰۱۶)، تونا و دیگران (۲۰۱۵)، اکوئلم و دیگران (۲۰۱۱) نیز نشان داد یکی از مهم‌ترین وظایف کتابخانه‌های عمومی دسترس‌پذیری هرچه بیشتر منابع چاپی و غیرچاپی در زمینه فرهنگ بومی است که از طریق خریداری منابع فرهنگ بومی، دیجیتالی کردن منابع، طراحی وبگاه معرفی منابع فرهنگ بومی، و برگزاری نمایشگاه‌ها و کارگاه‌های محلی آشنایی با آداب و رسوم، زبان و لهجه بومی می‌توان به این رسالت مهم دست یافت.

به نظر می‌رسد فهم مردمان یک جامعه در احترام به مناظر فرهنگی بومی از جمله باورهای بومی، مرزهای فرهنگی، تمایزات قومی-قبیله‌ای، پیوستگی‌های دینی مذهبی، و نیز رموز پایداری و بقای زیست-محیطی و برون‌رفت از بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی محقق می‌شود. بدون در نظر گرفتن این حافظه تاریخی، برداشت ما از خود و پیشینه ملی-مذهبی خود، مغلوپ و مشتبه به نارسایی‌های فرهنگ وارداتی است؛ فرهنگی که به هر روی نمی‌تواند بخاطر تمایزات و تفاوت‌های ملی-منطقه‌ای در یک جامعه بومی هضم و جذب شود، را ترسیم می‌کنند. احمدزاده و سلطانی (۱۳۹۴) معتقدند حفظ و اشاعه ارزش‌های به جا مانده از گذشته، زمینه را برای همگرایی ملی فراهم می‌سازد، این همگرایی البته در بستر فهم تفاوت‌ها شکل می‌گیرد؛ همان تفاوت‌هایی که مبنای شکل‌گیری مناظر مختلف فرهنگی است.

اگرچه نتایج این پژوهش تأکیدی بر نقش کتابخانه‌های عمومی در حفاظت و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی است، اما در این حال باید نقش سایر نهادها از جمله موزه‌ها و رسانه‌ها را

هم بسیار جدی گرفت. در این راستا احمدزاده و سلطانی (۱۳۹۴) و نیز سید علوی و بهجت (۱۳۹۳) به نقش رسانه‌ها خصوصاً صدا و سیما در حفاظت و صیانت از مناظر فرهنگ بومی تأکید کرده‌اند. بنابراین پیشنهاد می‌شود در ابعاد کلان مدیریتی در کشور سیاست مدون حفاظت از مناظر فرهنگی بومی و رفع چالش‌های فرهنگی زیست-بوم‌های متنوع کشور در دستور کار قرار گیرد.

محدودیت‌های این پژوهش به صورت عمده ناشی از موضوع پژوهش و حساسیت‌هایی بود که همواره در بررسی باورهای ملی-مذهبی و مقوله‌های فرهنگی بومی وجود دارد. عدم امکان بررسی نظرات ساکنان بومی و انعکاس نیافتن نظرات آنها از دیگر محدودیت‌های این پژوهش بود.

منابع

- احمدزاده کرمانی، روح‌الله؛ و سلطانی، علی (۱۳۹۴). فرهنگ بومی در شبکه استانی سیمای مرکز کرمان. *مطالعات رسانه‌ای*، ۱۰(۲)، ۶۲-۵۳.
- سعیدی، رحمان (۱۳۸۱). رسانه‌ها و فرهنگ‌های بومی در عصر جهانی شدن. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۹(۱۷)، ۹۶-۷۱.
- سیدعلوی سیدمحمد؛ و بهجت، ابوالفضل (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی سیاست‌های فرهنگی ایران و ایتالیا در حوزه کتاب، کتابخانه و کتابداری. *مدیریت فرهنگی*، ۸(۱)، ۷۷-۶۱.
- صفارحیدری، حجت؛ صالحی عمران، ابراهیم؛ و رضایی فریمانی، مهناز (۱۳۸۹). بررسی میزان آشنایی و علاقه مندی دانش‌آموزان متوسطه نسبت به فرهنگ بومی در استان مازندران. *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۶(۲۰)، ۲۲۳-۱۹۹.

References

- Ahmadzadeh Kermani, R., Soltani, A. (2015). Cultural Programs in Kerman Provincial Channel. *Media Studies*, 10(2), 53-62. (in Persian)
- Anderson, B. D. (2016). Meaningful Access to Information as a Critical Element of the Rule of Law: How Law Libraries and Public Libraries Can Work Together to Promote Access.
- Andrews, T. D., & Buggey, S. (2008). Authenticity in Aboriginal cultural landscapes. *APT bulletin*, 39(2/3), 63-71.
- Araoz, G. F. (2008). World-heritage historic urban landscapes: Defining and protecting authenticity. *APT bulletin*, 39(2/3), 33-37.
- Carpenter, h (2007). The role of public libraries in multicultural relationships. Winston Churchill Memorial Trust. Retrieved From http://www.welcometoyourlibrary.org.uk/content_files/files/TheRoleofPublicLibrariesinMulticulturalRelationships.pdf

- Cortez, E. M., Dutta, S. K., & Kazlauskas, E. J. (2004). What the library and information professional can learn from the information technology and project management knowledge areas. *portal: Libraries and the Academy*, 4(1), 131-144.
- Crane, G. (2002). Cultural heritage digital libraries: Needs and components. In International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries (pp. 626-637). Springer Berlin Heidelberg.
- Ekwelem, V. O., Okafor, V. N., & Ukwoma, S. C. (2011). Preservation of cultural heritage: the strategic role of the library and information science professionals in South East Nigeria. *Library Philosophy and Practice*, 1.
- Feilden, B. M. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: Unesco World Heritage Committee.
- Goulding, A. (2016). *Public libraries in the 21st century: defining services and debating the future*. Routledge.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105.
- Huilan, W. (2007). Education and the discussions on globalization: between "winning the competition" and "social justice". *Chinese Education & Society*, 40(1), 22-35.
- IFLA (2009). *IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto, The Multicultural Library: a gateway to a cultural diverse society in dialogue*. Retrieved from http://www.ifla.org/files/asserts/library-services-to-multicultural-populations/publication/multicultural_library_manifesto-en.pdf
- Jokilehto, J. (2007). International charters on urban conservation: some thoughts on the principles expressed in current international doctrine. *City & Time*, 3(3), 2.
- Jones, T. (2001). *An introduction to digital projects for libraries, museums and archives*. Urbana: University of Illinois.
- Mitchell, N. (2008). Considering the Authenticity of Cultural Landscape. *APT bulletin*, 39(2/3), 25-31.
- Mitchell, N., Rossler, M., & Tricaud, P. M. (2009). *World Heritage paper № 26. World Heritage Cultural Landscapes. A hand book for conservation and management*. 4/2/UNESCO/Cult/09/E.
- Omekwu, C. O. (2006). African culture and libraries: the information technology challenge. *The Electronic Library*, 24(2), 243-264.
- Owens, T. (2013). Digital cultural heritage and the crowd. *Curator: The Museum Journal*, 56(1), 121-130.
- Pateman, J., & Vincent, J. (2016). *Public libraries and social justice*. Routledge.
- Rahman, A. (2017). UNESCO'S Public Library Manifesto-1994: An Impression. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 1(2), 95-98.
- Saeidi, R. (2002) Media and local cultures in globalization era. *Social Sciences*, 9(17), 71-79. (in Persian)
- Safar-Heidari, H., Salehi-Omran, E., Rezaei-Farimani, M. (2010). An Examination on the Amount of Familiarity and interesting of high school students about folk culture of Mazandaran. *Quarterly Journal of Iranian Association for Cultural Studies & Communication*, 6(20), 199-223. (in Persian)

- S. Alavi, S., Behjat, A. (2014). A comparative study of cultural policies in Iran and Italy in the field of, Book, Library and Library Science. *Journal of Cultural Management*, 8(1), 61-77. (in Persian).
- Tóth, M. (2016). The role of public libraries in Lifelong Learning in a multicultural and digital context. *ProInflow*, 8(2). 32-42.
- Tuna, G., Zogo, R., Çiftçi, E. E., Demirelli, B., & Tuna, A. (2015). Identification, preservation and management of cultural heritage of Edirne, Turkey by means of a web-based application. *Journal of Balkan Libraries Union*, 3(2), 36-41.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

ریاحی‌نیا، نصرت؛ عظیمی، علی و لطیفی، معصومه (۱۳۹۸). نظریه اصالت اندروز و باگی و نقش کتابخانه عمومی در حفظ و پاسداشت مناظر فرهنگی بومی ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۲۵(۳)، ۴۰۵-۴۲۹.

RiahiNia, N., Azimi, A., & Latifi, M. (2019). Andrews and Buggey's Authenticity Theory and Public Library's Role in Preserving and Safeguarding the Iran's Aboriginal Cultural Landscapes. *Research on Information Science & Public Libraries*. 25(3) 405-429.